Rekisteripäällikkö Sari Laitakari
20.5.2026

Dno ORK/2914/2026

Asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle: valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/JHA korvaamisesta täydentävä jatkokirjelmä (U 14/2024 vp)

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Oikeusrekisterikeskuksen (ORK) asiantuntijaa lausumaan jatkokirjelmästä. Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavaa.

Rikostaustan selvittäminen (12 artikla)

ORK toimii rikosrekisterin rekisterinpitäjänä ja vastaa rikosrekisteriotteiden luovuttamisesta sekä kansallisesti että toisten EU-jäsenvaltioiden keskusviranomaisille ECRIS-tiedonvaihdon kautta. ORK myös pyytää rikosrekisteritietoja lasten kanssa toimimista varten toisista EU-jäsenvaltioista. Järjestelmää niiden jäsenvaltioiden tunnistamiseksi, joilla on kolmansien maiden kansalaisten tai kansalaisuudettomien henkilöiden tuomioita koskevia tietoja (ECRIS-TCN) ei toistaiseksi ole otettu käyttöön. Käyttöönotto tapahtunee vuoden 2027 alkupuoliskolla.

Jatkokirjelmän mukaan trilogineuvotteluissa 12 artiklaan on palautettu rikostaustan selvittämisvelvollisuus ilman toimialakohtaisia rajauksia. Direktiivin nykyinen neuvottelutilanne johtaa siihen, että velvollisuus rikostaustan tarkastamiseen kattaisi lähtökohtaisesti kaikki lasten kanssa työskentelevät sekä lasten kanssa toimivat vapaaehtoiset ilman poikkeuksia. Tällä olisi ORK:n toiminnan kannalta merkittäviä käytännön vaikutuksia: Velvollisuuden laajeneminen rajauksetta lisäisi rikosrekisteriotteiden luovutusmääriä olennaisesti sekä kansallisissa tapauksissa että EU-jäsenvaltioiden välisessä tiedonvaihdossa. Lisäksi parlamentin hyväksytyssä tekstissä (2024/0035/COD) viitataan taustantarkastuksiin uutena konsulttien osalta. Otepyyntömäärien kasvun tarkempi arviointi edellyttää lisätietoja, mutta kasvu tulee joka tapauksessa olemaan merkittävä.

Artiklan soveltamisala laajenisi kattamaan direktiivin 3–9 artiklassa kuvatut, uudet tai muutetut rangaistavaksi säädettävät teot. Tämä edellyttää sen tarkastelua, mitä rikoksia lasten kanssa työskentelemistä varten annettavalle rikosrekisteriotteelle merkitään. Muutokset kohdistuvat rikosrekisterilain

(770/1993) 6 §:n 2 momenttiin ja edellyttävät tietojärjestelmämuutoksia ORK:ssa.

Rikosrekisteriotteiden luovuttamisen käsittelyajoista sekä luovuttamiseen liittyvästä harkinnasta

Direktiiviehdotuksen 12 artiklasta seuraisi, että rikosrekisteriotteen edellyttäminen myös lyhyissä sijaisuuksissa tulisi työnantajalle pakolliseksi työskenneltäessä alaikäisten kanssa pysyväisluontoisesti ja olennaisesti henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa. Rikosrekisteriotehakemusten käsittelyaikaan vaikuttaa osaltaan EU-sääntely, joka tulee ottaa huomioon tapauksissa, joissa työntekijä tai vapaaehtoistehtävässä toimiva tulee saada tehtävään nopeasti.

Rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (214/2012, EU-rikosrekisterilaki) 20 §:n mukaan kun yksityinen henkilö, joka on toisen jäsenvaltion kansalainen, pyytää itseään koskevan rikosrekisteriotteen rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 1-5 momentin mukaisesti, Oikeusrekisterikeskus esittää rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka kansalainen henkilö on. Lain 20 §:n 3 momentin mukaan pyyntö voidaan esittää myös sen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka asukas henkilö on ollut. Tiedot hankitaan puitepäätöksellä 2009/315/YOS (Neuvoston puitepäätös jäsenvaltioiden välisen rikosrekisteritietojen vaihdon järjestämisestä ja sisällöstä) perustetun järjestelmän kautta (European Criminal Records System, ECRIS).

Jäsenvaltioilla on velvollisuus vastata ECRIS-tiedonvaihdon kautta tulleisiin pyyntöihin 20 työpäivän kuluessa. Aina vastausta toisesta jäsenvaltiosta ei saada lainkaan. Jos rikosrekisteriotetta pyytää toisen EU-jäsenvaltion kansalaisuuden omaava henkilö, rikosrekisteriotteen käsittely saattaa näin ollen kestää kuukauden.

Rikosrekisteriotehakemusten käsittelyaikaan tulee ensi vuonna vaikuttamaan myös ECRIS-TCN-järjestelmän käyttöönottaminen. ECRIS-TCN-asetus (EU 2019/818) tuli voimaan 11.6.2019. Asetuksessa säädetään EU-jäsenvaltiossa tuomion saaneen kolmannen maan kansalaisen, EU-jäsenvaltion ja kolmannen maan kaksoiskansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön tunnistetietoja sisältävän keskitetyn tietojärjestelmän perustamisesta. Järjestelmän perusteella jäsenvaltion keskusviranomainen voi tehokkaasti selvittää, millä muilla jäsenvaltioilla on rikosrekisteritietoja kyseisestä kolmannen maan kansalaisesta tehdäkseen tämän jälkeen edellä kuvatun ECRIS-kyselyn kyseiseen EU-jäsenvaltioon. EU-rikosrekisterilain 13 e §:ssä edellytetysti ORK:n

on käytettävä ECRIS-TCN-järjestelmää lasten kanssa toimimista varten pyydettävien rikosrekisteriotteiden luovuttamisen yhteydessä, kun otetta pyytää kolmannen maan kansalainen tai kaksoiskansalainen. Menettely voi pidentää hieman edellä kuvattua ECRIS-tiedonvaihdon viemää aikaa.

Rikosrekisteriotteiden ORK:n tulossopimukseen perustuva käsittelyaika on 7 työpäivää. Ote on saatavissa ORK:n sähköiseen asiointiin kirjautumalla heti, kun se on myönnetty. Pääosa otteista luovutetaan hakijalle heti tilauksen jälkeen, mutta muun muassa rikosrekisteritiedonvaihto muiden EU-jäsenvaltioiden kanssa pidentää käsittelyaikoja.

Rikosrekisteriotteiden myöntäminen edellyttää harkintaa. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. ORK:n tulee siten arvioida työtehtävää koskevien, hakemuksesta ilmenevien tietojen perusteella sitä, voidaanko otetta pyydettyyn tehtävään luovuttaa. Myös apulaisoikeusasiamies on tuonut ratkaisussaan (31.3.2015 dnro 2513/4/14) esille sen, että ORK arvioi työnantajaa ja työtehtävää koskevien otepyynnöstä ilmenevien tietojen perusteella, onko kysymyksessä sellainen tehtävä, jota varten ote voidaan luovuttaa. ORK voi ratkaisussa todetusti kieltäytyä antamasta otetta, jos rikostaustan selvittämislainsäädännössä asetetut edellytykset eivät täyty.

Rikosrekisteriotetta pyydetään pääsäätöisesti tilanteessa, jossa tehtävä on hakijalle uusi eikä hakija aina osaa kuvata tehtäväänsä kattavasti. Otteiden myöntämisen edellyttämä harkinta ja osittainen tulkinnanvaraisuus vaikuttaa osaltaan rikosrekisteriotteiden myöntämisen käsittelyaikaan. Myös vapaaehtoistehtävää varten myönnettävien rikosrekisteriotteiden luovuttamiseen liittyy harkinta laissa lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (148/2014) 5 §:ssä säädetysti. Rikosrekisteriotteita luovutetaan lisäksi rikosrekisterilain 6 §:n 5 mom. säädetysti opiskelijoille, jotta nämä voivat koulutukseen liittyvissä käytännön tehtävissä oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä taikka harjoittelussa ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa.

Pidän tärkeänä, että direktiiviehdotuksessa esitettyjä laajoja muutoksia ja niiden vaikutuksia rikosrekisteriotteiden myöntämiseen selvitetään ja arvioidaan kokonaisvaltaisesti.

Tietojärjestelmä- ja henkilöstökustannukset

Muutoksista aiheutuisi ORK:lle sekä tietojärjestelmä- että henkilöstökustannuksia, joiden tarkka arviointi on neuvottelujen tässä vaiheessa haastavaa. Kustannusvaikutusten arviointia tulee täsmentää sääntelyn kansallisen täytäntöönpanon valmistelun yhteydessä.

Tiedonvaihto kolmansien maiden kanssa

Parlamentin hyväksymässä tekstissä (2024/0035/COD) viitataan 12 artiklan 3 kohdassa kolmansien maiden kanssa perustettuun rikosrekisteritietojen vaihtojärjestelmään. Korostan, että tietojärjestelmää tällaista tiedonvaihtoa varten ei ole olemassa eikä suunnitteilla, eikä kansallinen sääntely tällä hetkellä mahdollista tiedonvaihtoa kolmansien maiden kanssa lasten kanssa toimimista varten muutoin kuin Yhdistyneen kuningaskunnan osalta. Rikosrekisteritietojen vaihtojärjestelmä kolmansien maiden kanssa olisi merkittävä uusi avaus, joka edellyttäisi uudenlaista sääntelyä sekä merkittävää tietojärjestelmäkehitystä.

Muut ORK:n toimialaan liittyvät kysymykset

Direktiivin 31 artiklaan ehdotetut laajennukset rikostilastoinnin velvoitteisiin eivät suoraan koske ORK:ta, mutta tulee varmistaa kansallisessa valmistelussa, ettei rikosrekisteriin tallennettuja tietoja käytetä tilastointiin tavalla, joka edellyttäisi erillisiä lainsäädäntömuutoksia tai tietojärjestelmätoimenpiteitä ORK:n osalta.